

УДК 355244.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.7>

В'ячеслав ШИНКАРЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0003-0929-9160

Бібліографічний опис статті: Шинкаренко, В. (2022). Військово-патріотичне виховання старшокласників в закладах загальної середньої освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 40–44, doi:

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті виявлено основні завдання та знайдено шляхи їх реалізації з військово-патріотичного виховання старшокласників в закладах загальної середньої освіти. Проведено дослідження наукової літератури стосовно питання військово-патріотичного виховання старшокласників. Визначено, що військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування глибокої патріотичної свідомості, на ідеї служіння Вітчизні, поваги до своєї країни, збереження і примноження славних патріотичних традицій. Встановлено, що нині цей напрям роботи у закладах загальної середньої освіти найактуальніший, оскільки різко впав престиж до військової служби. Конкретизовано мету роботи закладів загальної середньої освіти з військово-патріотичного виховання а саме: довести до старшокласників розуміння величі, духовної краси, героїзму, шляхетності, відданості високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги та великої відповідальності за все, що вона робить зараз і що вона має зробити в майбутньому. Виявлено, що для організації військово-патріотичної роботи в закладах загальної середньої освіти спочатку необхідно створити інформаційну базу, на основі якої буде будуватись вся подальша робота. Доведено, що велику роль в організації військово-патріотичної роботи має співпраця різними установами та музеями, оскільки саме вони є зберігачами та пропагандистами реліквій, що оповідають про важливі сторінки історії нашого народу. Встановлено, що зміст такої роботи дозволяє розкрити причини найважливіших історичних подій, проаналізувати грандіозні масштаби великих битв, творчі задуми наших гетьманів, змалювати образи героїв, їхні подвиги. Виявлено, що за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій та великій підготовчій роботі вчителя, використовуючи музику та кінокадри, художнє та світлове оформлення, інсценування, монтаж, пісні, використовуючи реліквії, документи, твори літератури та мистецтва, можна повною мірою показати наступність поколінь, героїчні подвиги минулого та сьогодення.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, старшокласники, заклади загальної середньої освіти, патріотизм, освітній процес.

Vyacheslav SHYNKARENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Education, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, Vladimir Antonovich str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0003-0929-9160

To cite this article: Shynkarenko, V. (2022) Viiskovo-patriotychnе vykhovannia starshoklasnykiv v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Military patriotic education of high school students in general secondary education institutions]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 40–44, doi:

MILITARY PATRIOTIC EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

The article identifies the main tasks and found ways to implement them in military-patriotic education of high school students in general secondary education institutions. A study of scientific literature on the issue of military-patriotic education of high school students was conducted. It was determined that military-patriotic education is focused on the formation of a deep patriotic consciousness, on the idea of serving the Motherland, respect for one's country,

preservation and multiplication of glorious patriotic traditions. It has been established that this direction of work in institutions of general secondary education is the most relevant nowadays, as the prestige of military service has fallen sharply. The purpose of the work of general secondary education institutions on military and patriotic education is specified, namely: to bring to high school students an understanding of greatness, spiritual beauty, heroism, nobility, devotion to high ideals and, on this basis, to establish a sense of self-respect and great responsibility for everything that she is doing now and that she has to do in the future. It was revealed that for the organization of military-patriotic work in general secondary education institutions, it is first necessary to create an information base, on the basis of which all further work will be built. It has been proven that a great role in the organization of military-patriotic work is played by the cooperation of various institutions and museums, since they are the custodians and propagandists of relics that tell about important pages of the history of our nation. It has been established that the content of such work allows to reveal the causes of the most important historical events, to analyze the grandiose scale of major battles, the creative plans of our hetmans, to depict the images of heroes, their exploits. It was found that with the help of information and communication technologies and extensive preparatory work of the teacher, using music and film footage, artistic and lighting design, staging, montage, songs, using relics, documents, works of literature and art, it is possible to fully show the succession of generations, heroic feats of the past and present.

Key words: military-patriotic education, high school students, institutions of general secondary education, patriotism, educational process.

Актуальність проблеми. На етапі розвитку українського соціуму гостро постала проблема духовного відродження нації. Особливої актуальності це питання набуло у сфері військово-патріотичного виховання молоді, розвитку їхньої політичної культури та здатності до свідомого соціально-політичного вибору.

Стратегічною метою держави стало відродження громадянськості та патріотизму, формування духовно здорової людини, яка нерозривно пов'язує свою долю з майбутнім рідного краю, країни, здатної стати на захист державних інтересів України, поліпшення морально-психологічного клімату в суспільстві, підвищення престижу служби в лавах Збройних Сил України. Поставлені завдання військово-патріотичного виховання поряд із освітніми установами, політичними та громадськими організаціями покликані вирішувати це завдання.

Підготовка майбутніх захисників Вітчизни в закладах загальної середньої освіти є прямою нормативною вимогою Закону України «Про загальну середню освіту», де говориться про те, що заклади загальної середньої освіти повинні бути спрямовані на забезпечення всебічного розвитку індивіда шляхом навчання та виховання в інтересах людини, родини, суспільства та держави. А інтереси держави згідно з Конституцією України потребують її захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наукової літератури стосовно питання військово-патріотичного виховання старшокласників засвідчує здійснення ряду провідних досліджень у цьому напрямі: На сьогодні в Україні провідні позиції у дослідженні цієї проблеми посідають: педагогічні основи

військово-патріотичного виховання (А. Афанасьєв, І. Бех, П. Блонський, Е. Ілюшина, А. Макаренко); військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи (О. Абрамчук, І. Огієнко, В. Смоловик, М. Зубалій); військово-патріотична робота серед молоді (В. Бебика, П. Казенко, Г. Кузьменко, І. Міхута).

Мета дослідження. Виявити основні завдання та шляхи їх реалізації з військово-патріотичного виховання старшокласників в закладах загальної середньої освіти

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб підійти до суті спрямованості роботи закладів загальної середньої освіти з військово-патріотичного виховання, необхідно визначити, на чому воно ґрунтується. Військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування глибокої патріотичної свідомості, на ідеї служіння Вітчизні, повазі до своєї країни, збереження і примноження славних патріотичних традицій. Нині цей напрям роботи у закладах загальної середньої освіти найактуальніший, оскільки різко впав престиж до військової служби.

Військово-патріотичне виховання неможливе без таких його складових частин, як героїко-патріотичне та цивільне виховання. Щоб зрозуміти всю складність та відповідальність роботи з військово-патріотичного виховання, потрібно розглянути який сенс вкладається в ці поняття.

Героїко-патріотичне виховання спрямовано на пропаганду військових професій, історичних дат, виховання гордості за дії героїчних предків і бажання наслідувати їх приклад.

Національно-патріотичне виховання формує в людях почуття любові до своєї малої батьківщини, виховує шанобливе ставлення до національних традицій та культури, пробуджує почуття гордості за свій народ.

Громадянське виховання – це формування правової культури, чіткої громадянської позиції, готовності до свідомого та сумлінного служіння своєму народу.

Мета роботи закладів загальної середньої освіти з військово-патріотичного виховання – довести до старшокласників розуміння величі, духовної краси, героїзму, шляхетності, відданості високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги та великої відповідальності за все, що вона робить зараз і що вона має зробити в майбутньому. Бо патріотизм – це насамперед відповідальність, обов'язок, той найвищий ступінь у духовному житті людини, на якій вона віддає себе служінню Батьківщині. Патріотизм – це найважливіший ресурс зростання соціальної енергії, спрямованої на відродження країни (Bekh, 2014, p. 19).

На жаль, військово-патріотична робота в закладах загальної середньої освіти здебільшого зводиться до вшанування ветеранів та проведення заходів до пам'ятних дат, залишаючи незайманою всю складність сучасного соціально-політичного та культурно-інформаційного середовища. Ця проблема потребує розробки методичних засад військово-патріотичного виховання, його культурних параметрів та духовно-моральних аспектів.

Для організації військово-патріотичної роботи в закладах загальної середньої освіти спочатку необхідно створити інформаційну базу, на основі якої буде будуватись вся подальша робота. Збір інформації – це трудомістка робота, що займає багато часу. Якщо цим будуть займатимуться вчителі, то падатиме ефективність іншої роботи. Тому на виконання цього завдання необхідно залучати старшокласників, це і збір інформації, до оформлення куточків бойової слави, виставок, причому ця робота не зводиться до вивчення однієї біографії, одного епізоду, а починаючи з малого, вчителі повинні захоплювати старшокласників краєзнавчою роботою, організувати походи місцями бойової слави тощо (Dzyuba, 2011, p. 129).

Виховувати – патріотів, це означає вести старшокласників дорогами подвигів попередніх

поколінь, вміти запалити їхні серця невгамовною жагою до пошуку невідомих героїв, бажанням брати з них приклад. Ось чому в закладах загальної середньої освіти, робота з військово-патріотичного виховання повинна починатися з роботи краєзнавчої та пошукової. Так історія країни, краю, району це і є історичний зв'язок та історична пам'ять народу. Кожен історичний епізод, кожна сторінка минулого – основа для глибокої, різноманітної форми роботи з військово-патріотичного виховання.

Вже сама собою участь у зборі матеріалів з історії рідного краю має величезне значення, але це лише початок, основа, на якій розгортається вся робота закладів загальної середньої освіти це виховання любові до Батьківщини. На основі зібраних матеріалів доречно проводити тематичні заходи, організувати дні бойових традицій та «Дні пам'яті».

Велику роль в організації військово-патріотичної роботи має співпраця різними установами та музеями, оскільки саме вони є зберігачами та пропагандистами реліквій, що оповідають про важливі сторінки історії нашого народу. Зміст такої роботи дозволяє розкрити причини найважливіших історичних подій, проаналізувати грандіозні масштаби великих битв, творчі задуми наших гетьманів, змалювати образи героїв, їхні подвиги (Zubalij, 2003, p. 110).

Ефективним засобом виховання любові до Батьківщини, почуттям глибокої поваги до її чудової історії є музейні екскурсії. Побудована на предметній основі – справжніх речових пам'ятниках, екскурсійна пропаганда в музеях наочна та конкретна, доступна та переконлива. Це одна із дійсних форм військово-патріотичного виховання. Адже саме під час екскурсій можна активно впливати на сприйняття та проводити цілеспрямовану виховну роботу, широко показуючи роль омріяних бойовою славою Збройних Сил. Якщо така експозиція стане частиною заходу, що проводиться закладом загальної середньої освіти, це значною мірою підвищить ефективність військово-патріотичної роботи в цілому (Єг'omenko, 2014, p. 5).

Відомо, що інтерес аудиторії до того чи іншого питання не можна пробуджувати лише раціональними засобами. Від емоційного настрою старшокласників безпосередньо залежить запам'ятовування одержуваної інформації,

та її дієвість. Вечори-портрети та вечори-хроніки, театралізовані свята та мітинги-концерти, все це також має великий вплив на емоційну сферу старшокласників.

За допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій та великій підготовчій роботі, використовуючи музику та кінокадри, художнє та світлове оформлення, інсценування, монтаж, пісні, використовуючи реліквії, документи, твори літератури та мистецтва, можна повною мірою показати наступність поколінь, героїчні подвиги минулого та сьогодення.

Готуючи військово-патріотичний захід, важливо правильно підібрати музичний матеріал. Особливість музики, пісні у тому, що у ній у лаконічній формі виражаються спільні для мільйонів людей думки, ідеї, почуття. Втілюючи ці ідеї та думки в музиці та тексті, пісня як би кличе слухача злитися з її героєм, пережити його горе, розділити радість. Музика має сильний емоційний і виховний вплив, тому варто приділяти їй велику увагу у справі військово-патріотичного виховання старшокласників (Shynkarenko, 2017, p. 141).

Важливе значення на формування емоційного настрою старшокласників мають і твори літератури. Сила її виховного впливу, її здатність змусити старшокласника наслідувати літературний образ впливає з основних її особливостей. Літературний твір допомагає всім своїм змістом самому старшокласнику сформулювати висновок, підійти до нього через власні роздуми та переживання (Sidoruk, 2000, p. 34).

У військово-патріотичному вихованні важливе місце займає образотворче мистецтво. Специфіка даного виду мистецтва полягає в тому, що образи живопису, графіки, скульптури, що візуально сприймаються, найбільш чітко фіксуються пам'яттю людини, сприяють формуванню правильного ставлення до світу, активно формують свідомість. Художнє мистецтво містить найбагатший фактичний матеріал для організації військово-патріотичної роботи, оскільки майже всі значні події історії нашої Батьківщини, подвиги народу та окремих його представників знайшли відображення в образотворчому мистецтві. На честь цих подвигів споруджувалися архітектурні скульптурні пам'ятки (Timchik, 2013, p. 9).

В нашій країні створено чимало монументів Слави на честь тих, хто боронив світ. Емоційний

вплив і виховне значення таких пам'яток величезне. Вони не дають забути про великі подвиги та виховують велике почуття патріотизму. Для людей, які жили за часів цих подвигів і звершень, такі пам'ятники стали пам'ятниками їхнього часу, їхньої юності, їхнього героїзму.

Для наступних поколінь – це пам'ять тих, хто життям своїм забезпечив мирне, щасливе життя. Тому на заходах, які проводяться біля цих пам'яток, необхідно розповідати про їхню історію. Дуже часто люди, які приходять до пам'ятника, нічого не знають про нього. Роз'яснюючи суть пам'ятника військової слави, потрібно при цьому зробити акцент на тому, щоб він став не хрестоматійним прибульцем з далекого минулого, а нашим сучасником, близьким і зрозумілим, що вічно живе, уособлює те, чим ми пишаємося, щоб сила образотворчого мистецтва, сила таланту майстра, глибина Враження від монументального твору стали активними засобами у військово-патріотичній діяльності (Ivashkovskij, 2010, p. 138).

Ще однією дієвою формою у військово-патріотичному вихованні старшокласників, що надає величезні можливості для творчості, є масова театралізована вистава військово-патріотичної спрямованості. Ця театралізована форма виникла на початку ХХ століття, а й у наші дні вона не лише не застаріла, а навпаки, відкриває різні шляхи здійснення військово-патріотичного виховання, особливо молоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зробивши огляд науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблематики, старе зрозуміло, що це найбільш актуальна проблема на сьогоднішній день. Також нами виявлено, що ефективність роботи у цьому напрямку безпосередньо залежить від кваліфікації педагогічних працівників. На нашу думку, тут необхідна активна участь методичних служб для організації науково-тематичних конференцій з цієї проблеми, семінарів, круглих столів, зустрічей для обміну досвідом, випуску друкованих видань, які містять певний методичний матеріал, передовий досвід. Але й самі працівники закладів загальної середньої освіти мають займатися самоосвітою, збиранням методичних матеріалів, розробляти цікаві сценарії виховних заходів. Необхідно також створювати в закладах загальної середньої освіти інформаційну базу з військово-патрі-

отичного виховання, яка поповнюватиметься з року в рік і сприятиме, тим самим, підвищенню ефективності військово-патріотичної роботи в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. К., 2014. 29 с.
2. Дзюба В. В., Валенкевич Л. П. Система мотивації персоналу підприємства на прикладі ВАТ «Суміхімпром». Тези доповідей науковотехнічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту, присвяченої дню науки в Україні, м. Суми 18–22 квітня 2011. № 1. С. 129–130.
3. Єр'оменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посібник. К., 2014. С. 5.
4. Зубалій М. Д. Сутність і зміст поняття «Військово-патріотичне виховання». Освіта і управління. 2003. № 2. Т. 6. С. 110–116.
5. Івашковський В. В. Теоретико-методичні засади виховання старшокласників як суб'єктів громадянського суспільства: монографія. К., 2010. С. 138.
6. Сидорук Д. Г. Соціологія особистості: проблеми та шляхи їх вирішення : монографія. Хмельницький : Видавництво НАПВУ, 2000. 88 с.
7. Тимчик М. В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурномасової роботи : дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / М. В. Тимчик. К., 2013. С. 9.
8. Шинкаренко В. В. Історичні аспекти патріотичного виховання в зарубіжних країнах. Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць. Київ : «Видавництво «Гілея», 2017. Вип. 119 (4). С. 141–143.

REFERENCES:

1. Bekh I. D., Chorna K. I. (2014) Programa ukrains'kogo patriotichnogo vihovannya ditej ta uchniv's'koї molodi [Program of Ukrainian patriotic education of children and school youth]. K., 29 p. (in Ukrainian)
2. Dzyuba V. V., Valenkevich L. P. (2011) Sistema motivacii personalu pidpriemstva na priklyadi VAT «Sumihimprom». Tezi dopovidej naukovotekhnichnoї konferencii vkladachiv, spivrobotnikov, aspirantiv i studentiv fakul'tetu ekonomiki ta menedzhmentu, prisvyachenoї dnyu nauki v Ukraїni [The system of motivating the company's personnel on the example of Sumikhiprom OJSC. Abstracts of the reports of the scientific and technical conference of teachers, employees, graduate students and students of the Faculty of Economics and Management, dedicated to the Day of Science in Ukraine]. Sumy, April 18-22, № 1. S. 129–130. (in Ukrainian)
3. Er'omenko E. A. (2014) Horting – nacional'nij vid sportu Ukraїni: metod. posibnik [Horting is the national sport of Ukraine: method. manual]. K., S. 5. (in Ukrainian)
4. Zubalij M. D. (2003) Sutnist' i zmist ponyattya «Vijs'kove-patriotichne vihovannya» [Osvita i upravlinnya The essence and meaning of the concept of "Military-patriotic education". Education and management]. № 2. T. 6. S. 110–116. (in Ukrainian)
5. Ivashkovs'kij V. V. (2010) Teoretiko-metodichni zasadi vihovannya starshoklasnikov yak sub'ektiv gromadyans'kogo suspil'stva: monografiya. [Theoretical and methodological principles of education of high school students as subjects of civil society: monograph]. K. S. 138. (in Ukrainian)
6. Sidoruk D. G. (2000) Sociologiya osobistosti: problemi ta shlyahi ih virishennya : monografiya [Sociology of personality: problems and ways to solve them: monograph]. Khmelnytskyi : NAPVU Publishing House, 88 p. (in Ukrainian)
7. Timchik M. V. (2013) Patriotichne vihovannya starshih pidlitkiv u procesi fizkul'turnomasovoї roboti [Patriotic upbringing of older teenagers in the process of mass physical education]. 13.00.07 / M. V. Timchik. K., S. 9. (in Ukrainian)
8. Shynkarenko V. V. (2017) Istorichni aspekty patriotichnogo vihovannya v zarubizhnih kraїnah [Historical aspects of patriotic education in foreign countries]. Gilea: scientific bulletin: a collection of scientific papers. Kyiv : «Gilea Publishing House», Issue 119 (4). P. 141–143. (in Ukrainian)